

-ca pode contraer co artigo ou non: *fala máis ca a amiga* ou *fala máis cá amiga*, pero nunca coa preposición ou contracción desta co artigo: *deulle máis ca a Luís e ca á amiga*.

OS PRONOMES PERSOAIS

Sintacticamente realizan funcións propias do substantivo. Poden substituír substantivos, frases ou cláusulas. Semanticamente achegan un significado relacional ou referencial, designando os participantes no discurso: emisor, receptor e obxecto do discurso.

I. Formas tónicas

p1: **eu, min, comigo**

p2: **ti, contigo**

p3 e 6: **el(es), ela(s); si, consigo**

p4: **nós, nosoutros(as), connosco**

p5: **vós, vosoutros(as), convosco**

cortesía: **vostede(s)**

Particularidades dos pronomes persoais tónicos:

1. O pronome **min** emprégase despois de preposición e das conxuncións comparativas **ca** e **coma**: *é máis alto ca min, é tan alta coma min*; nunca: *máis alto *que eu, tan alta *como eu*.

2. Na comparación é obrigado usar as conxuncións **ca** e **coma** ante pronomes persoais: *máis listo ca el, tan traballador coma ela*; nunca: **que el*como ela*.

3. O pronome **el** non leva til: *el non está aquí, é para el*

Pode ter uns usos especiais:

-reforzo de interrogativo: *e el que lle pasou ao gato?*;

-suxeito de verbos impersoais ou unipersoais: *el hai moito que pasou iso*;

-reforzo da narración: *el era unha muller que viña dunha feira, el era unha nena con carapucha vermella que comía lobos*.

4. A forma **si** das p3 e p6 é **reflexiva**. Reparade na diferenza: *mercouno para el* (para outro ou para si mesmo) / *mercouno para si* (para si mesmo).

5. **El(es)** e **ela(s)** contraen coas preposicións **en** e **de**: *sentiu a man dela na meixela, unha casa fermosa: gustaríame vivir nela, non depende del*.

6. As formas tónicas **nós** e **vós** levan til diacrítico para diferencialas das formas átonas: *vós non vos queredes decatar, nós non nos preocupamos por vós*. As tónicas aparecen como suxeito, logo de preposición e na comparación.

7. **Nosoutros(as)** e **vosoutros(as)** son **plurais excluíntes** que concorren con **vós** e **nós**. Refírense a un grupo pechado e ben delimitado: *nosoutros somos catro e vosoutros sodes tres; non podemos nosoutras soas, as feministas, pero nós, as mulleres, si; somos todos do mesmo concello, pero nosoutros somos de Lira*.

8. Nas formas ligadas coa preposición **con**

-**comigo** perde o -n-: *vén comigo; eu non vou contigo nin convosco*;

-**consigo** é reflexiva: *levou a familia consigo*;

-**connosco** e **convosco** son preferibles a **con nós**, **con vós** (tal vez calco do castelán estas últimas): *imos convosco, quedan connosco outra semana*.

9. Vostede(s) leva o verbo en 3ª persoa: *pasen vostedes, preguntou vostede por min?* Cómpre evitar a forma vulgar procedente do castelán **usté*.

Na nosa bisbarra a forma histórica de cortesía é **vós**, que leva o verbo en 5ª persoa: *e vós que queredes, meu vello?; miña nai, tráiovos un manto novo*.

10. O pronome arcaico *elo* é case inexistente, só queda nalgúñas expresións: *andar a elo, estar a elo*.

Debemos empregar as formas neutras do demostrativo: *non fas nada con iso, aquilo non era a causa*, e nunca *non fas nada con *elo, *elo non é a causa*.

II. Formas átonas

p1 **me**: *lavoume* (CD), *lavoume a roupa* (CI), *lávome* (reflexivo)

p4 **nos**: *lavounos* (CD), *lavounos a roupa* (CI), *lavámonos* (reflexivo)

p2 **te**: *laveite* (CD), *lávaste* (reflexivo)

che: *laveiche a roupa* (CI)

p5 **vos**: *lavouvos* (CD), *lavouvos a roupa* (CI), *lavádesvos* (reflexivo)

p3 e 6 **o(s)a(s) / -lo(s), -la(s) / -no(s), -na(s)** (sempre CD):

lávoo (s) lavallo(s), lávalo(s), lavouna(s)

lle(s) (CI): *lavoulle(s) a roupa*

se (reflexivo): *lavouse, laváronse*

Particularidades dos pronomes persoais átonos:

1. Te ten función de CD, **che** de CI. No caso dos cheístas, utilizan **che** para ambas funcións menos para a reflexiva: **vincheche, íspestete*. No caso do teísmo nunca utilizan **che**:

Hai un xeito doado para resolver dúbidas: facer un paralelismo coa p3ª; así, se a el *vino*, a ti *vinde*; pero se a el *vinlle as intencións*, a ti *vinche as intención*

2. As variantes alomórficas das p3 e p6:

-lo(s), -la(s) empréganse tralas formas verbais rematadas en **-r** ou **-l**: *lavallo, lávalo*; e tralo interrogativo **u**: *o xabón, ulo?*

-no(s), -na(s) úsase tralas formas verbais rematadas en ditongo: *lavouno, laveinas*. Reparede na diferenza: *laváronos* (*lavarón os rapaces*, con pronome **os**) fronte a *laváronnos* (*laváronnos a nós*, con pronome **nos**)

3. Lle(s) perdeu nunha boa parte de Galicia a forma plural **lles**. O galego estándar diferencia **lle/lles** por ser unha forma moi rendible e por mor da concorrencia entre pronomes: *merqueille a roupa: merqueilla; pero merqueilles a roupa: merqueiéllela*.

4. Concorrencia dos pronomes de CD e CI. Prodúcese unha amálgama entre ambos:

Trouxomas, contoullelo, dígovolo, non nolo dá...

O DATIVO DE SOLIDARIEDADE

Emprégase para implicar ao(s) interlocutor(es) no enunciado, procurando a súa complicidade.

Ten as formas **che**, **vos** para tratamento de ti e, **lle e lles** para o tratamento de cortesía: *estache bo día; iso non vos é así; Élle ben certo o que di!; vailles moito frío este inverno; vaiche boa!*

Non desempeña unha función sintáctica, pero ten un valor estilístico. A diferenza do CI, a súa eliminación non provoca a agramaticalidade da cláusula e non pode reforzarse coa preposición a (*a el haille que dar as grazas/ *a el haille moito que traballar*)

Poden aparecer **dúas formas do dativo de solidariedade** no mesmo enunciado, pero unha delas ten que ser *che*: *échevos moi bo; non che lle sei dicir.*

Tamén pode aparecer **con CI**: *A min gústacheme moito o pan.*

Cando concorre con outros pronomes, o de solidariedade ocupa a primeira posición se é singular (*lavóucheno, non che nolo lavou, tróuxochelle isto*) e vai despois deles se é plural (*Tróuxollevos un agasallo ao neno e a min regaloumevos flores*)

O DATIVO DE INTERESE

Emprégase para indicar a persoa que ten especial interese na acción verbal ou resulta afectada por ela.

Presenta as formas átonas **me**, **che**, **lle**, **nos**, **vos**, **lles**: *o fillo saíume moi traballador; non me sexas trapalleiro; o teu non che fai nada; O seu home élle moi bo; o voso évos mellor; non lles viven os país.*

Pode aparecer co dativo de solidariedade: *o meu fillo non che me aproba unha*

Tamén pode concorrer co CI ou con ambos os dous: *mercóuchemelle un lapis vermello.*

AS FORMAS REFLEXIVAS

A reflexividade é unha característica semántica que ocorre cando o pronome e o suxeito teñen o mesmo referente (*peitéome, lavácheste, lavouse, bicámonos, querédesvos saudáronse*)

USOS DAS FORMAS REFLEXIVAS

-Compoñentes inseparables dos verbos pronominais: *atreverse, espreguizarse, inmutarse, suicidarse...*

Neste caso non teñen función sintáctica, senón valor de morfema ou marca de verbo pronominal: *queixaste moito, arrepentidesvos, fugouse...*

-Poden aparecer con calquera verbo transitivo, con función de CD: *aliméntome ben. Érgueste cedo, considerámonos bos, ...*

-Non se usan cos verbos intransitivos (son castelanismos que cómpre rexeitar), a non ser cos verbos *estar* e *ir*: *estase estragando, foise da casa*). Neste caso só ten un valor enfático.

morreu moi nova / **morreuse moi nova*

acouga / **acóugate*

adormeceu / **adormeceuse*

o leite acedou / **acedouse*

as rosas murcharon / **murcháronse*

espertei cedo / **esperteime cedo*

marchou da casa / **marchouse da casa*

calade / **caládevos*

caeu no baño / **caeuse no baño*

senta na cadeira / **séntate na cadeira*

baixamos as escaleiras / **baixámonos*

subimos as escaleiras / **subímonos*

casan no verán / **cásanse no verán*

Henrique e Irene casaron / **casárons*

-Non pode usarse un reflexivo cando hai outro CD expreso na oración:

-cando a acción se exerce só sobre unha parte do suxeito:

lavei as mans / **laveime as mans*;

mancou unha perna / **mancouse unha perna* (si *mancouse nunha perna*)

-en oracións con valor causativo ou ponderativo (indícase o beneficiario ou interesado dunha acción)

fixo un traxe / **fixose un traxe*

leva un libro / **lévate un libro*

comeu un bisté / **comeuse un bisté*;

comeuno / **coméuso*, **coméuseo*;

comprou unha moto / **comprouse unha moto*, **comprousa*, **comprousea*.

- Nalgúns verbos, admitir ou non a forma reflexiva implica diferenza de significado: *matar/matarse*, *afogar/afogarse*, *esganar/esganarse*, *parecer/parecerse*, *levar/levarse*, *dar/darse*, *ocorrer/ocorrerse*...

FUNCÍONS E VALORES DO PRONOME SE:

O pronome *se* ten as seguintes funcións sintácticas:

- CD en construcións reflexivas (coincide o referente do SUX e do CD): *peitease*
- CD en construcións recíprocas: *Antía e Xilberto saudárose*
- CI en construcións recíprocas: *enviáronse presentes, danse bicos*

Non ten función sintáctica nos seguintes casos:

- Marca de verbo pronominal pois son inseparables e forma con el o núcleo do predicado: *atreveuse*, *quéixase*, *confésase*
- Marca de oracións impersoais. Son oracións sen suxeito co verbo inmovilizado en 3ª persoa do singular + pronome *se*. Son oracións intransitivas ou transitivas coa preposición *a*: *falouse de máis*; *vívese moi ben así*; *recíbese con ledicia á campioa*